

SCHATPLICHTIG een visie op een verwarrende middag

Elk jaar is het wel een keer raak. Tegen de tijd dat de Israëlzondag zich aandient (de 1e zondag van oktober) is er wel een persoon of een clubje dat het feestje van Kerk en Israël verstoort door onkruid te strooien op de zojuist ingezaaide akker. In 2018 was dat ds Jan Offringa uit Wijk bij Duurstede, een liberale theoloog en dat zullen we weten ook. Op een gespreksmiddag die het 'Appèl Kerk & Israël' organiseerde in het DC van de PKN was de vraag 'Wat heeft Israël met de kerk?'. Dat is een interessante, want die vraag zou Israël moeten beantwoorden. Als ik joods was, zou ik me eerlijk gezegd niet zo druk maken om een Israëltheologie. Dat doe ik als christen trouwens ook niet. Jezus en Paulus waren joden. Ze zijn onbegrijpelijk als ze niet in hun joodse kaders worden begrepen. In het evangelie naar Matteüs wordt Jezus ons geschetst als de nieuwe Mozes. Daarbij komt de Thora prominent om de hoek kijken. En voor dat verstaan heb je nu eenmaal kennis van de joodse traditie nodig. Kortom: wij zijn *schatplichtig* aan Israël. Dat woord *schatplichtig* bracht Marja van den Beld op de discussiemiddag in. Dat lijkt me een prima vervanging van het woord *onopgeefbaar*, dat we in de kerkorde vinden en dat mijn spellingchecker elke keer fout rekent.

Goed, maar wat verstaan we onder *Israël*? Het kan talig gezien van alles betekenen, maar theologisch ook. Het verbaast me elke keer als christenen een definitie bedenken zonder te luisteren naar wat Israël van zichzelf vindt. Het begint al met de vraag waarom niet voor 'Juda' is gekozen. Dat was toch de stam die de dynastie van David op de troon bracht, en die zelfs de ballingschap overleefde. Maar wat je antwoord ook is: mag Israël in misschien ook zelf zeggen wie en wat men wil zijn? Dat kan natuurlijk heel ingewikkeld worden, maar het lijkt me wel de juiste volgorde. Ik heb het altijd vreemd gevonden als christenen uitleggen wat Joden geloven.

Een heel onpraktisch zaaltje

Ik keer terug naar de discussiemiddag. Echt gesprek kwam natuurlijk niet echt op gang. Dat kan niet in een zaaltje dat helemaal volgepropt zit. Even terzijde: hoe kan dat nou als je met inschrijving werkt? Mensen die zich niet hebben aangemeld moeten m.i. dan gewoon even wachten of er nog ruimte overschiet. En ik had het ook wel aardig gevonden als de joodse gasten even speciaal waren verwelkomd. Ik ontdekte pas in de pauze dat opperrabbin Jacobs aanwezig was. Die had zich keurig aangemeld, maar kwam wat later binnen omdat hij zijn auto nergens kwijt kon. En verder werd gesprek al lamgelegd door het feit dat je niet eens zelf de microfoon mocht vasthouden... Die had ik nog niet eerder meegemaakt. En je mocht ook niet over bijbelteksten praten. Goed, dat waren mijn praktische ergernissen.

Theologische opruiming

Nu de inhoudelijke. In Offringa's betoog wordt afgerekend met een aantal thema's dat me lief is. Allereerst G''d zelf. De mensen creëren hun eigen god. Alle spreken over Boven komt van beneden. Die wijsheid van Harry Kuitert is bij Offringa blijven haken. Het betekent m.i. wel het einde van de christelijke theologie, want een ieder schept zijn eigen werkelijkheid, zonder noodzakelijk oriëntatiepunt in de Schrift. De term 'Openbaring' past niet in dat denken. M.i. heb je zo het woord G''d en Schrift nogal betekenisloos gemaakt. Laat staan dat in het verstaan van de Schrift Israël nog een rol zou spelen. Het thema *Uitverkiezing* past daar natuurlijk ook niet in. Dat uitverkiezing in de Schrift niet betekent dat je het liefste kind in de klas bent, maar een heel zwaar corvee krijgt, is niet aan de orde geweest. Er zijn geen uitverkoren volken, zegt Offringa. En etniciteit brengt ook alleen maar ellende.

Goed, de volgende verbazing: de kerk moet niet gericht op de Thora maar op Jezus, volgens Offringa. Een vreemde tegenstelling. Alsof Jezus niet volop met de Thora bezig is. Die is hem op het lijf geschreven. De *mitswot* zitten in zijn haarvaten. Je houdt, als je de Thora slijpt, weinig Jezus over.

Jezus zonder Thora is geschikt voor de vakantieuitgave van de Libelle. Daarmee heb ik niet gezegd dat christenen eigenlijk joden zouden moeten worden. 'Joods doen' lijkt me onzin. Christenen moeten goede christenen zijn en Joden goede Joden. Het centrum in de christelijke theologie is natuurlijk Jezus, maar niet als hij losgerukt wordt van zijn wortels. Dat levert een verminkte Jezus op.

Daar is hij weer: Marcion!

Wat houd je tenslotte over? Twee religies, voortkomend uit dezelfde traditie. De een gericht op Thora en Talmud – het rabbijnse Jodendom – en daarnaast het christendom dat kan worden gedefinieerd als een 'specifieke vorm van Jodendom'. Mijn verbazing is echt groot: dit is gewoon een stille overname. Het rabbijnse Jodendom is met anachronistische zaken bezig en de kerk is op Jezus gericht en heeft naast wat leuke verhalen over schepping en aartsvaders, niet zoveel aan die Thora. De kerk is bij Offringa een messiaanse vorm van het Jodendom. Dat lijkt onschuldig, maar dat is het niet. Het is Marcion in een nieuw jasje. Marcion schiep ooit zijn eigen ontjoodste Bijbel. Een eigen evangelie (het zgn. Evangelicon) en een beetje Paulus bleef na zijn strenge selectie over. Theologisch *cherry picking* dus. De kerk zette Marcion buiten de deur. Het speelde zich allemaal af in de 2^e eeuw, maar Marcions gedachten zijn in allerlei vormen nog springlevend.

Samen antisemitisme bestrijden

En wat moet je dan verder met dat Jodendom als dat je toch niet zoveel te vertellen heeft? 'Samen antisemitisme bestrijden' bijvoorbeeld, stelt Offringa voor. Daarvoor hoef je geen Jood of christen te zijn, lijkt me. Maar hoe kun je samen antisemitisme bestrijden maar Israël als irrelevant voor de kerk verklaren, in een tijd dat in Frankrijk 69% meer antisemitische incidenten worden gemeld dan een jaar ervoor en 42% van de Hongaren klassieke vooroordelen tegen Joden koesteren, zoals 'Joden hebben te grote macht in handel en financiën over de hele wereld'?

'Hoe haal je het in je hoofd' vatte professor Pieter van der Horst zijn verbazing samen.

Piet van Midden